

Museu del Cinema - C/ Séquia, 1 - 17001 Girona - Tel.: 972 412 777 - Fax: 972 413 047
a/e: info@museudelcinema.cat i comunicació@museudelcinema.cat

EXPOSICIÓ
TEMPORAL
A COS OBERT.
LA MALALIA A
LA FOTOGRAFIA
I AL CINEMA
DELS ORÍGENS
(1880-1930)
DEL 13.12.2024
AL 27.04.2025

EXPOSICIÓ
TEMPORAL
A COS OBERT.
LA MALALIA A
LA FOTOGRAFIA
I AL CINEMA
DELS ORÍGENS
(1880-1930)
DEL 13.12.2024
AL 27.04.2025

EXPOSICIÓ
TEMPORAL
A COS OBERT.
LA MALALIA A
LA FOTOGRAFIA
I AL CINEMA
DELS ORÍGENS
(1880-1930)
DEL 13.12.2024
AL 27.04.2025

EXPOSICIÓ
TEMPORAL
A COS OBERT.
LA MALALIA A
LA FOTOGRAFIA
I AL CINEMA
DELS ORÍGENS
(1880-1930)
DEL 13.12.2024
AL 27.04.2025

Museu del Cinema
Ajuntament de Girona
Departament d'Edificis i Espais de l'Art
URV
Institut de Cultura
Ajuntament de Torredembarra
CCMI

DOSSIER DE PREMSA

Aquesta exposició és fruit de les aportacions al **14è seminari internacional sobre els antecedents i orígens del cinema** que, sota el títol “***Visions del cos malalt. Representacions de les patologies físiques i psíquiques a la fotografia i al cinema dels orígens***”, es va celebrar a Girona els dies 9 i 10 de novembre de 2023, organitzat pel Museu del Cinema, el Departament d'Història i Història de l'Art de la Universitat de Girona, el Grup de Recerca en Orígens del Cinema (GROC) i el Projecte de Recerca del Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades “*Visiones del cuerpo enfermo en el cine y la fotografía: patologías físicas y psíquicas (1885-1920)*” (Proyecto PID2021-125555NB-I00 financiado por MICIU/AEI /10.13039/501100011033/ y por FEDER, UE.).

SUMARI

Introducció
Crèdits de l'exposició
Guió de l'exposició
Contingut de l'exposició
Breu biografia del comissariat de l'exposició
Presentació de les actes del 14è Seminari sobre els antecedents i orígens del cinema
Activitats complementàries

A cos obert

La malaltia en la fotografia i el cinema dels orígens (1880-1930)

Aquesta exposició és fruit d'una tasca col·lectiva realitzada en el si del projecte de recerca *Visiones del cuerpo enfermo en el cine y la fotografía: patologías físicas y psíquicas (1890-1920)* finançat pel Ministeri de Ciència Innovació i Universitats. Els materials de l'exposició procedeixen dels diferents arxius fílmics i fotogràfics de l'Estat espanyol, com també dels de França i Portugal. S'han inclòs alguns materials d'altres països europeus pel seu caràcter emblemàtic en la cultura visual.

Les imatges del cos malalt en l'àmbit mèdic i cinematogràfic entre els anys 1890 i 1930, evidencien un recorregut paral·lel que ens fa viatjar dels aparells de diagnosi mèdica als d'enregistrament cinematogràfic. En aquest trajecte, s'han de tenir en compte tant els registres visuals de la precinematografia, com les plaques de llanterna màgica o la cronofotografia.

Des de la medicina, la invenció dels raigs X i l'aparició de la fotografia microscòpica permeten mostrar la interioritat del cos d'una manera inèdita. El context de l'època, amb experiències com les de la Gran Guerra o l'anomenada "grip espanyola", va ser l'ocasió per implementar aquesta mirada que penetrava a l'interior del cos malalt.

Les filmacions de l'època – tant de registre mèdic com de ficció- deixen constància d'aquest interès. En aquest període, el cos malalt filmat ens transporta des del cos grotesc al cos en rehabilitació o el cos afectat per les pandèmies, passant per la seva pròpia fragmentació. Com a contraimatges, la comèdia i el burlesc el converteixen en paròdia i sàtira de la medicina i els seus avenços.

Els tres eixos que articulen aquesta exposició ofereixen un recorregut que ens porta des de la constitució de la mirada anatomicoclínica i el naixement del cinema a un ull que ja no veiem, perquè és el que tenim interioritzat amb les pràctiques de la biopolítica. Entre aquests dos eixos, la mirada desbordada suposa el moment d'inflexió en la creació d'una mirada que és ja la nostra.

Carolina Martínez, Carme Pardo Salgado i Alan Salvadó
(comissariat de l'exposició)

Espai:	Sala d'exposicions temporals (120 m2)	
Dates:	13/12/2024 a 27/04/2025	
Horari:	HIVERN (01/09 a 30/06):	Dimarts a dissabte: 10.00 a 18.00 Diumenge: 10.00 a 14.00
Preu:	Entrada gratuïta	

EXPOSICIÓ

A cos obert

La malaltia en la fotografia i el cinema dels orígens
(1880-1930)

Producció

MUSEU DEL CINEMA
UNIVERSITAT DE GIRONA

Comissariat

CAROLINA MARTINEZ
CARME PARDO SALGADO
ALAN SALVADÓ ROMERO

Coordinació

JORDI PONS I BUSQUET
MONTSE PUIGDEVALL NOGUER

Disseny

EL VOL – ESTUDI CREATIU

Gestió de les col·leccions i dels drets audiovisuals

MONTSE PUIGDEVALL NOGUER

Muntatges audiovisuals

SALVADOR ÀNGEL

Comunicació

JORDI DORCA

Aparells i objectes originals exposats

AJUNTAMENT DE GIRONA. CENTRE DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE (CRDI)
ARXIU MUNICIPAL DE GIRONA (AMGi)
BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA
BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA. CAMPUS CENTRE
COL·LECCIÓ ESCUBEDO-GARCIA
FONDATION JÉRÔME SEYDOUX-PATHÉ
FUNDACIÓ MUSEU D'HISTÒRIA DE LA MEDICINA DE CATALUNYA – MHMC
MUSEU DEL CINEMA

Fotografies i documents reproduïts

AJUNTAMENT DE GIRONA. CENTRE DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE (CRDI)
ARXIU FOTOGRÀFIC DE BARCELONA (AFB)
ARXIU HISTÒRIC DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU (AHSCP)
ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA (ANC)
ARXIU MUNICIPAL DEL DISTRICTE DE SANTS (AMDS)
ARXIU MUNICIPAL DEL DISTRICTE DE CIUTAT VELLA (AMDCV)
BIBLIOTECA DE CATALUNYA
BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPAÑA (BNE)
BIBLIOTHÈQUE CHARCOT
CINEMATECA PORTUGUESA-MUSEU DO CINEMA
FILMOTECA CASTILLA Y LEÓN (FCyL)
FILMOTECA ESPAÑOLA
INSPAI. CENTRE DE LA IMATGE: DIPUTACIÓ DE GIRONA
MUSEU DEL CINEMA

Audiovisuals

ARXIU DEL SO I DE LA IMATGE. CONSELL DE MALLORCA (ASIM)
BRITISH FILM INSTITUTE NATIONAL ARCHIVE
CINEMATECA PORTUGUESA-MUSEU DO CINEMA
CINEMATEK. CINÉMATHEQUE ROYALE DE BELGIQUE
ÉTABLISSEMENT DE COMMUNICATION ET DE PRODUCTION AUDIOVISUELLE DE LA DÉFENSE
(ECPAD)
EYE FILMMUSEUM
FILMOTECA DE CATALUNYA
FILMOTECA ESPAÑOLA
IMPERIAL WAR MUSEUMS

Peces originals

ITSASO IRIBARREN I GERMÁN DE LA RIVA
ISIS SAZ I SERGIO MARCO

Agraïments

ÀNGEL VIDAL MASCORT
ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA
CENTRE D'OFTALMOLOGIA BARRAQUER
DANIEL SÁNCHEZ-SALAS
FRANCISCO JAVIER GOÑI
GUILLERMO ERRANDO SMET
JAUME RIBERA RIERA
MAITE CONESA NAVARRO
RODE KRUIS-VLAANDEREN
SARA FAJULA COLOM

I ALS MEMBRES DEL GRUP DE RECERCA GROC

Museu del Cinema
Col·lecció Tomàs Mallol

Universitat de Girona
Departament d'Història
i Història de l'Art

Ajuntament de Girona

GROC
Grup de Recerca en
Orígens del Cinema

Amb el suport de:

Diputació de Girona

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

COMG
COL·LEGI OFICIAL
DE METGES DE GIRONA

GOBIERNO
DE ESPAÑA
MINISTERIO
DE CIENCIA
E INNOVACIÓN

(Proyecto PID2021-125555NB-I00
financiado por MICIU/AEI/10.13039/501100011033/
y por FEDER, UE)

EIX 1: LA MIRADA ANATOMICOCLÍNICA I EL NAIXEMENT DEL CINEMA

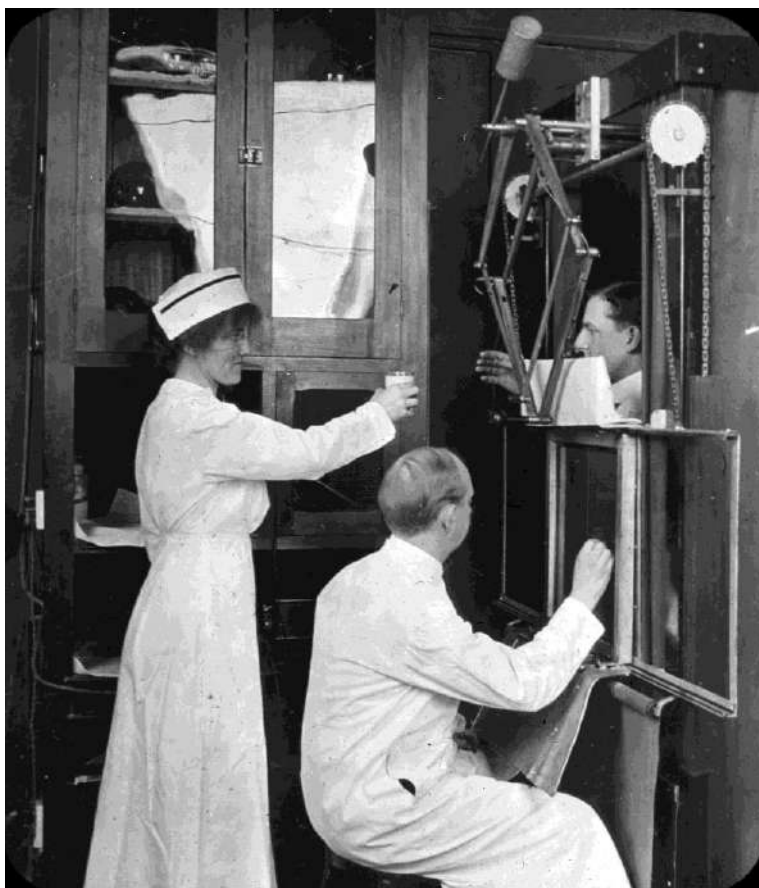
La clínica moderna, nascuda a finals del segle XVIII, troba en la fotografia i el cinema noves eines per explorar l'exterior i l'interior del cos malalt. Les tecnologies de visió modernes i la literatura mèdica entronquen amb els primers aparells de registre cinematogràfics i del precinema com també amb alguns dels primers manifestos cinematogràfics que en reivindiquen el seu vessant científic. Cinema i medicina ofereixen unes visions inèdites del cos malalt que pauten la cultura visual de principis del segle XX, incidint en l'art i la societat del moment. Els primers films mèdics contenen la hibridació de pedagogia i d'espectacle pròpis dels teatres anatòmics iniciats amb el Renaixement, mostrant allò que no era visible a l'ull. Alguns dels doctors de l'època esdevenen celebritats de l'espectacle mèdic a través del ús del cinema per portar un registre visual de les seves metodologies per tractar el cos malalt.

1.1. Dispositius de visió

“La irrupció del cinema no pot ser concebuda en propietat sense reconèixer la fascinació per la visibilitat que va caracteritzar les dècades precedents de la ciència occidental del segle XIX” (1)

Els aparells científics i cinematogràfics “s'utilitzen per registrar, diagnosticar i categoritzar segons gestos, postures i actituds com també per oferir una evidència visible dels ‘miracles’ de la medicina.” (2)

Els aparells mèdics i els cinematogràfics sintetitzen el vell desig científic de veure més enllà dels límits de la visió humana. Els primers textos científics que reflexionen sobre la incorporació de la fotografia i el cinema possibiliten l'emergència d'una branca mèdica basada en la visualitat.

(1) Lisa Cartwright, 1995

(2) Paula Arantzazu Ruiz, 2016

1.2. El cos malalt

L'experiència del cos malalt, tant en un context mèdic-didàctic, com en un context social, es veu alterada per les imatges que sorgeixen vinculades a aquests dispositius de visió moderns. Començant per la cronofotografia, amb els seus estudis del moviment corporal, passant per les visions microscòpiques de virus, fins als raigs X, emergeix una nova percepció de la malaltia: un nou paisatge del cos humà. L'interior i l'exterior d'aquest cos vist per la ciència té una influència

en l'art d'avantguarda. En paral·lel, la institucionalització d'aquestes imatges en el si de la medicina implica un mecanisme de control del cos, tant del seu registre com del seu desmembrament visual.

1.2.1. Plaques de vidre de llanterna màgica

Les imatges de la malaltia que ens mostren les plaques de vidre es projecten principalment en contextos pedagògics. Congressos, simposis o cursos, entre d'altres, són els marcs en els quals circulen contínuament aquestes imatges, que ofereixen múltiples registres del cos malalt. El nou paradigma científic creat per la visualització d'aquestes imatges suposa la progressiva objectivació del cos humà. Aquesta didàctica visual de la malaltia reforça el desplaçament de la medicina moderna del "què té vostè?" cap a "on li fa mal?".

1.2.2. Cronofotografia

"I en inserir el cos en un aparell per a la seva anàlisi fisiològica, Marey va convertir el cos natural en una entitat que ha d'incorporar i ser incorporada a un aparell autorregulador i autogenerador per a funcionar en tota la seva capacitat com a tecnologia de la cultura occidental." (1)

La cronofotografia, per una banda, ofereix la possibilitat de l'estudi de la malaltia a través del moviment del cos i, per l'altra, el concep com un engranatge mecànic.

(1) Lisa Cartwright, 1995

1.2.3. Raigs X

La invenció dels raigs X per part de Wilhelm Röntgen i la del cinema per part dels germans Lumière coincideixen en el temps: 1895. La tècnica inventada per Röntgen revoluciona la cultura visual, culminant el desig científic de visualitzar l'interior del cos creant una imatge que esdevé icona de la medicina. La possibilitat de contemplar l'interior d'un cos viu *in situ*, així com en un registre fotogràfic, és un gran avenç per al diagnòstic de la malaltia. La imatge radiogràfica serà un motiu que, tant la premsa de principis de segle com el cinema dels orígens, explora de forma humorística i satírica: l'esquelet humà a la llum del dia.

1.2.4. Estereoscopia

Les imatges estereoscòpiques aplicades al camp de la medicina estableixen una relació virtual amb la malaltia. En aquest sentit, una de les tècniques anteriors del cinema en 3D ofereix una experiència visual única i

individual. La percepció binocular de les radiografies estereoscòpiques de parts del cos humà uneix les pràctiques fotogràfiques experimentals de principis del segle XX amb l'experiència visual de la malaltia a partir d'una imatge virtualitzada.

1.2.5. Microscopies de la sang

“Si todas las venas de nuestro cuerpo se expandieran y convirtieran en ríos, y todas sus articulaciones en vetas minerales, y todos los músculos en colinas, y los huesos en canteras de piedras, y todas las piezas restantes fueran llevadas a una escala proporcional a las que tendrían en ese mundo, el aire sería demasiado poco para que este orbe humano se desplazara a través de él, el firmamento no sería suficiente para ese astro.” (1)

(1) Donne J. (2028). *Devociones y duelo por la muerte*. Navona, pp. 62-63.

1.3. Doctors / cineastes

A principis del segle XX, els doctors Gheorghe Marinescu, Jean-Marie Charcot, Vincenzo Neri, Eugène Louis Doyeni Camillo Nero, en l'àmbit internacional, i Tomás Maestre i Ignasi Barraquer, en el nacional, van incorporar el cinema en les seves disciplines: neurologia, psiquiatria i oftalmologia. En alguns casos, les experiències cinematogràfiques van ser tan cèlebres que van popularitzar-se com a vertaders espectacles de l'època que van produir influències artístiques.

La pràctica del Dr. Maestre és un exemple que el “cinema neurològic” és a la vegada una posada en escena de l'espectacle mèdic. Els films oftalmològics del Dr. Barraquer van ser tant una evidència de la tècnica mèdica com una visió descarnada del cos, que ressona amb *Un chien andalou* (1929), de Luis Buñuel.

EIX 2. LA MIRADA DESBORDADA

“De la mateixa manera que la tecnologia bèl·lica modifica el camp de batalla de la I Guerra Mundial, els testimonis visuals de l'horror del conflicte produeixen una transformació profunda en la percepció de l'espectador”. (1)

“Les cròniques del conflicte, ara il·lustrades, penetren en la mirada dels que no són al front i inicien un coneixement inèdit del cos ferit. Aquestes imatges coquetegen amb allò teatral, tal com posteriorment evidencia Guy Debord, dissolent la línia entre imatge testimonial, científica i espectacular.” (2)

Així es mostra en determinades presentacions públiques d'operacions quirúrgiques, de tractaments com ara la hipnosi i en el cas de la histèria femenina.

(1) Virilio, P (1991): “Guerre et cinéma I”, *Cahiers du Cinéma*.

(2) Debord, G (1967): *La société du spectacle*, Buchet-Chastel.

2.1. L'imaginari militar

La Gran Guerra és el primer conflicte –després dels de Crimea i secessió dels EUA– del qual hi ha testimoni visual. Com que encara no s'ha instaurat la professió de fotoperiodista, consolidada a mitjans dels anys 1930, la majoria de les imatges que exposen la tragèdia bèl·lica són anònimes.

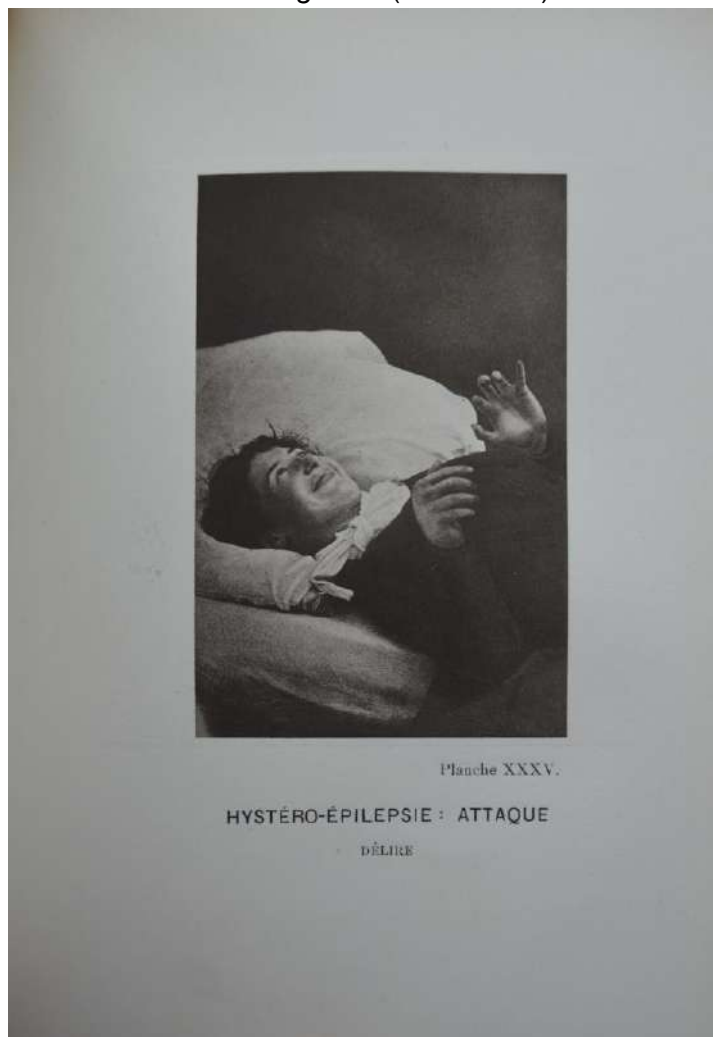
L'horror avançat per Francisco de Goya a la sèrie *Desastres de la guerra* (1810-1815) és ara d'un realisme aclaparador: desmembraments, pròtesis, embenats, lliteres, desfilades de ferits...

2.1.1. La neurosi de guerra

Les malalties psíquiques dels combatents sovint han estat obviades per les cròniques visuals de la guerra, probablement per tal de no tacar la imatge del soldat valerós. Aquests psicotraumatismes, amb signes clínics inaudits, prenen la forma de moviments anormals, sordmudesa, confusió mental i trastorns delirants, i als països anglosaxons van ser batejats com a *shell shock*. Per tal d'obligar els soldats a tornar al capdavant com més aviat millor, molts metges van utilitzar tractaments agressius, no només per tractar el trauma bèl·lic, sinó també la “covardia”.

2.1.2. La histèria i l'espectacle

Amb un clar biaix de gènere, el cas de les imatges de la histèria femenina és la contrapart de l'ocultació de les dels soldats. Aquestes imatges es divulguen per tot arreu a partir de la *Iconographie photographique de la Salpêtrière* (1876) del servei del Dr. Charcot, qui en les seves lliçons dels dimarts, permet contemplar en

directe els atacs de les pacients. Augustine, la més coneguda, es converteix en un mite per als surrealistes, i els seus moviments en una inspiració per a les ballarines de cabaret del moment. El cos de les histèriques apareix com un objecte alhora sexualitzat i alliberat, que encarna les tensions de l'època.

2.2. Representacions socials del cos malalt

L'extensió a allò civil dels motius visuals de la guerra juntament amb la influència dels tractats visuals que associaven allò fisionòmic a allò moral, es difonen per tot Europa a finals del segle XIX, i marquen les pautes d'una suposada normalització de l'ésser humà. Destaquen aquí els "atles" de Cesare Lombroso, que creen tota una sèrie de patrons representacionals presents en una circulació profusa d'imatges d'origen científic, molt properes al *freak show* i d'un gran magnetisme. Aquest imaginari replanteja l'estètica i l'ètica al voltant del cos, la malaltia i la sexualitat.

2.2.1. Posats de malalts

Els posats de malalts mirant a càmera criden la nostra atenció per l'afabilitat amb què s'enfronten a l'objectiu, aparentment obviant el dolor. D'una banda, són el resultat de la tradició fisionòmica de finals del segle XIX, i de l'altra, continuen la de les poses del retrat fotogràfic. Des de la mirada contemporània, generen incomoditat en plantejar dubtes morals sobre com s'han de contemplar i els límits de l'exhibició del cos malalt. Aquests posats desperten una fascinació que, a la seva època, s'enquadra en aquesta iconografia situada a mig camí entre l'estudi científic, l'art i l'espectacle.

2.2.2. Parts del cos

La iconografia de ferits militars i les imatges publicades en tractats com els de Lombroso marquen la pauta de la representació del cos humà fragmentat. Són parts descontextualitzades de l'ésser a què pertanyen que es mostren com a membres "exòtics", "antinatural" o fora de la norma. Un cop més, la mirada contemporània s'enfronta aquí a judicis contradictoris davant d'unes imatges que actuen directament sobre el nostre sistema nerviós.

2.2.3. Pràctiques quirúrgiques i espectacle

Tant la difusió d'imatges de pràctiques quirúrgiques com la seva obertura al públic a principis del segle XX s'emmarquen en la tradició dels teatres anatòmics introduïts a Europa al segle XVI. En aquella època, operen com una mena de cerimònia teatral que ofereix la imatge del cos com a fàbrica (Vesalius, 1543). Només així, veient el cos com una cosa aliena, separada de la ment i l'ànima, és possible enfrontar-se a la visió del seu interior. Les intervencions quirúrgiques seran després un motiu recurrent als gags còmics del cinema dels orígens.

EIX 3. L'ULL QUE JA NO VEUS (Biopolítica i control de l'estat)

Al seu curs al Collège de France del 17 de març de 1976, Michel Foucault defineix la biopolítica com «la presa en consideració de la vida i dels processos biològics de l'home espècie» pel poder. Al voltant del segle XVIII, assenyala el filòsof, la vida ja no és considerada només com un fet donat, sinó com un desafiament polític:

“La vida s'ha convertit ara, a partir del segle XVIII, en un objecte del poder. La vida i el cos. Abans només hi havia temes, temes jurídics dels quals es podien treure els béns, la vida també, d'altra banda. Ara hi ha cossos i poblacions. El poder s'ha fet materialista. Deixa de ser fonamentalment legal. Ha de tractar amb coses reals que són el cos, la vida. La vida entra en l'àmbit del poder”. (1)

(1) Foucault M. (1994), « Les mailles du pouvoir », a : *Dits et Écrits*, Gallimard, t. II, pàg. 1013.

3.1. La institucionalització de les pràctiques mèdiques a la societat moderna

L'arquitectura hospitalària forma part d'una mirada mèdica institucionalitzada que s'inscriu en l'espai social. Les noves formes de comprendre i de fer circular els cossos, la necessitat de revisions i vacunacions a les escoles -filmades pel cinema dels orígens-, són un dels primers exemples de com la mirada mèdica s'institucionalitza.

En aquestes filmacions es mostra la manera en què els propis espais actuen com caixes d'immobilització i docilitat dels cossos a l'espera de ser tractats. Entre la necessitat de guarir i prevenir i la de controlar, els límits es tornen gairebé imperceptibles. Els espais esdevenen, a la vegada, el suport d'aquesta mirada.

3.2. Les pandèmies en el cinema dels orígens

El confinament com a dispositiu disciplinari penetra en els detalls més petits de la pròpia existència:

“Aquest espai tancat, delimitat, vigilat en tots els seus punts, on els individus són inserits en un lloc fix, on els mínims moviments són controlats, [...] on cada individu és constantment localitzat, examinat i distribuït entre els vius, els malalts i els morts –tot això constitueix un model compacte del dispositiu disciplinari.” (1)

(1) Foucault, M. (1975) *Surveiller et punir*, Gallimard, p. 197-201 (extracte del cap. 3, « Le panoptisme »)

La pràctica absència d'imatges cinematogràfiques al voltant de la “grip espanyola” ens convida a interpretar les representacions de pandèmies en el cinema dels anys 20 com un document ficcional de l'experiència viscuda.

3.3. L'espai íntim de la malaltia

Des del segle XIX, als hospitals tot s'organitza entorn del llit: element qualitatiu i quantitatiu que designa la grandària de l'hospital. Els responsables polítics i mèdics parlen d'un hospital “de 116 llits”, i no “per a 116 pacients” (1)

(1) Boschma, Geertje (2003). “The Rise of Mental Health Nursing”. *A History of Psychiatric Care in Dutch Asylums, 1890-1920*. Amsterdam University Press.

Espai íntim de la malaltia, el llit, escenifica la manera en què el “cos” de la persona malalta i el cos que tracta la mirada mèdica, només coincideixen en una petita franja: aquella que marca el punt de dolor.

En el llit es viu una lluita en què la malaltia -diagnosticada- entra en tensió amb un cos que clama per viure més enllà de la seva lacra. La lluita del malalt és la de no ser reduït a la mirada del cos malalt.

EPÍLEG: DEGRADATS/ DEGRADADES

Exposició al vestíbul del Museu del Cinema

La degradació és part intrínseca del procés natural de tots els organismes que configuren el planeta, tant dels vivents com dels no-vivents. Els nostres cossos es degraden, el cos del cinema també es degrada i, en aquest deteriorament, ens omplim de petites empremtes, cicatrius del pas del temps.

En els darrers anys, diferents arxius filmics han optat, a l'hora de digitalitzar les pel·lícules, per mantenir-ne la degradació amb l'objectiu de contemplar la memòria sota una lent diferent i de visibilitzar la bellesa d'aquest procés que, a més, genera noves capes de significat. És una invitació a *“obrir la perspectiva i tensar la nostra mirada entre l'objecte singular i l'estratificació, l'espessor antropològic de la qual proporciona una mena de memòria deformant”* [1].

AUDIOVISUAL:

A ***Pedras salgadas*** (1922), dedicada a un balneari termal a Vidago (Portugal), s'observen les empremtes que el pas del temps va deixar al cel·luloide. La textura aquosa, fruit de la “malaltia” de la pel·lícula, és el contenidor de les imatges dels cossos que hi van a curar-se. Al film, *“cada empremta allibera una forma paradoxal d'eficàcia o de màgia a partir d'un triple contacte: amb la matèria, amb la carn, amb la desaparició”*[2].

INSTAL·LACIÓ ARTÍSTICA

Devoración

(Isis Saz & Sergio Marco, 2024)

La representació simbòlica a l'art ha mantingut viva la presència dels nostres cossos, subjectes al deteriorament irremeiable, al pas del temps i a la desaparició. El cinema va aconseguir transformar els cossos en llum projectada, aconseguint capturar-los i preservar-los. No obstant això, continua sent matèria, i el seu suport –encara que més durable– pot acabar sent devorat.

[1] Didi-Huberman, G. y Semin, D. (1997). “Faire une Empreinte”, en Georges Didi-Huberman (Dir.). *L'Empreinte*. Éd. du Centre Georges Pompidou, p. 11

[2] *Ibíd*

CONTINGUT DE L'EXPOSICIÓ

Objectes, aparells, fotografies i documentació original exposada

L'exposició mostra una selecció d'objectes i aparells vinculats a la temàtica de l'exposició. En total són 37 elements originals:

LLIBRE. Jaume Ferran "La instantaneidad en fotografia"
LLIBRE. Joan Giné Partagás. "Tratado Clínico iconográfico de Dermatología quirúrgica", (1880)
APARELL: Oftalmoscopi Parent
APARELL: laringoscopi de mirall rodó
APARELL: Otoscopi Mathieu (1875).
APARELL: llanterna màgica Eugène Ducretet. París, ca. 1880.
APARELL: càmera cinematogràfica Pathé Professionnel model 1912
APARELL: Projector cinematogràfic. Pathé, appareil d'enseignement type N.
APARELL: Visor de radiografies Flouroscoopi 1900-1950
PLACA DE VIDRE: Pulga de rata- transmisión de la peste 2916-3 Material Escolar y Científico Barcelona, ca. 1920-1939
PLACA DE VIDRE: Microbio de la enfermedad del sueño 2916-9 Material Escolar y Científico Barcelona, ca. 1920-1939
PLACA DE VIDRE: PLACA BACILLUS
PLACA DE VIDRE: PLACA SISTEMA NERVIÓS
PLACA DE VIDRE PLACA PEU Reg.49134 St Mary's Hospital Medical School. Augustus Field
PLACA DE VIDRE: H. Luscombe Toms. Lymph Glands of Stomach
CRONOFOTOGRAFIA Muybridge Animal locomotion Plate 88 1887
CRONOFOTOGRAFIA Muybridge Animal locomotion Plate 192 "Dancing (Fancy)" 1887
CRONOFOTOGRAFIA Muybridge Animal locomotion. Plate 77 "Throwing the Hammer" 1887
LLIBRE Marey "la machine animal" 1873 i 1886
RADIOGRAFIA Gabinet Radiològic dels doctors Comas i Prió
PLACA DE VIDRE: XRay Human knee
4 PLAQUES DE VIDRE radiografies.
LLIBRE Atlas Estereoscòpic Edimburgh (5 volums) + 2 fulls mida DINA A5 + visor estereoscòpic Reg.2179 Pestalozzi Educational View Co
LLIBRE Anatomie iconoclastique : atlas complémentaire ,, composé de planches découpées coloriées et superposés Witkowski, G.-J. (Gustave Joseph), 1874
LLIBRE: Bosquejo anatómico-fisiológico de los órganos sexuales de la mujer del embarazo y del feto Valle y Aldabalde, Rafael del, ca. 1906
1.2.4e LLIBRE: Panzer G. La Mujer : representación intuitiva del cuerpo femenino con texto explicativo. Madrid : Librería Editorial Bailly-Bailliere ; 1906.
PLACA DE VIDRE: Placa de llanterna. British Injured
PLACA DE VIDRE: Placa de llanterna. Hospital with wounded
PLACA DE VIDRE: Placa de llanterna. Ladies parlour as First Aid Room washing room for children
OBJECTE: LLIBRE DEL DR. JULIO CAMINO Cómo se hipnotiza
CARTELL: Maieroní
CARTELL: Teatro Principal
CARTELLS: La Ciencia Quirúrgica + La cama de operaciones
FOTO ORIGINAL: Endormi (L') - scène comique (1911)
FOTO ORIGINAL: Le Système du Docteur Tranchelard, par anonyme, en 1910 - scène comique

FOTO ORIGINAL: Timidité guérie par le sérum (La) - Scène comiques (1910)
FOTO ORIGINAL: Hydrothérapie massage frictions, par anonyme, en 1910
FOTO ORIGINAL: Surcouf, par Luitz-Morat, en 1924
FOTO ORIGINAL: Droit à la vie (Le), par Abel Gance, en 1917 - Scène dramatique
FOTO ORIGINAL: Le Roman d'une pauvre fille, par Gérard Bourgeois, en 1911
FOTO ORIGINAL: Bon patron (Le), par Camille de Morlhon - Scènes dramatiques et réalistes
FOTO ORIGINAL: Bouquet de violettes (Le), par Camille de Morlhon - Scènes diverses
FOTO ORIGINAL: Les Deux copains, par anonyme, en 1910
FOTO ORIGINAL: L'Anneau d'argent, par Camille de Morlhon, en 1910

Aquests objectes procedeixen de les següents institucions o col·leccions:

AJUNTAMENT DE GIRONA. CENTRE DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE (CRDI)
 ARXIU MUNICIPAL DE GIRONA (AMGi)
 BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA
 BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA. CAMPUS CENTRE
 COL·LECCIÓ ESCUBEDO-GARCIA
 FONDATION JÉRÔME SEYDOUX-PATHÉ
 FUNDACIÓ MUSEU D'HISTÒRIA DE LA MEDICINA DE CATALUNYA – MHMC
 MUSEU DEL CINEMA

Reproduccions fotogràfiques i audiovisuals

L'exposició també inclou 11 fotografies originals d'època, 51 reproduccions de fotografies i 21 fragments audiovisuals que es mostren en 6 pantalles i 2 projectors. Les pel·lícules de les quals s'han extrets aquests audiovisuals són els següents:

Microscopías de la sangre

Tomás Maestre y Pérez (1918). Filmoteca Española. 06.16 min

Excursión escolar con el Dr. Maestre al manicomio de Ciempozuelos

Tomás Maestre y Pérez. Ciempozuelos (Madrid), 1915. Filmoteca Española. Col·lecció Museo Reverte. Fragment. 03.19 min

Oftalmología por el profesor I. Barraquer de Barcelona

Francesc Puigvert. Catalunya, 1917. Filmoteca de Catalunya. Dipòsit Institut Barraquer
 Fragment. 02.15 min

La Guerra en el Riff. Desembarque de heridos en Valencia

València, 1917. Filmoteca de Catalunya. Dipòsit Goñi Gracenea. Fragment. 2 min

Annales de la Guerre 64

1918. Noticiari francès sobre les conseqüències dels combats a la zona de Somme. Séction Cinématographique de l'Armée Française. Imperial War Museums. Fragment. 01.55 min

Rééducation professionnelle des mutilés de la guerre en France

Edmond Dronsart. 1917. CINEMATEK. Cinémathèque Royale de Belgique. Fragment. 01.55 min

Fiesta a beneficio de la Cruz Roja

Francisco Oliver Mallofré. 1918. Filmoteca Española. Fragment. 3 min

Fleury les Aubrais

Annexe de neuropsychiatrie du 5e Corps d'armée, Service du docteur Rayneau, médecin-major de 1re classe, directeur de l'établissement psychothérapique. Troubles de la démarche consécutifs à des commotions par éclatement d'obus

1915. ECPAD. Fragment. 02.13 min

Troubles fonctionnels chez les commotionnés, Hôpital Saint-Charles Marseille

1915. ECPAD. Fragment. 01.10 min

Troubles nerveux chez les commotionnés, Val de Grâce

ECPAD. Fragment. 03.06 min

Operation chirurgicale

Francesc Puigvert. França, 1905. Filmoteca de Catalunya. 3 min

Escamillo a le ver solitaire. El gusano solitario

Segundo de Chomón. Barcelona, 1912. EYE Filmmuseum. 7.37 min

[Hospital de Santa Creu i acte d'entrega de la bandera a Atenes]

Catalunya, 1925-1930. Filmoteca de Catalunya. Dipòsit Arxiu Municipal de Barcelona. Fragment. 01.07 min

[Escola del Mar. Banyes de mar a la Barceloneta]

Catalunya, 1930. Col·lecció Filmoteca de Catalunya. Dipòsit Àngel Vidal. Fragment. 2.24 min

Setúbal Sanatório do Outão

Virgílio Nunes. Portugal, 1930. Cinemateca Portuguesa. Museu do Cinema. 11.17 min

La Puda de Montserrat

José Errando Ylarío. Catalunya, 1930. Col·lecció Filmoteca de Catalunya. Dipòsit Família Errando. Fragment. 01.03 min

Doctor Wise on influenza

Joseph Best. Gran Bretanya, 1919. British Film Institute National Archive. Fragment. 03.28 min

Die Pest in Florenz

Otto Ripert. Alemanya, 1919. Fragment. 7 min

Nosferatu. Eine symphonie des Grauens

Friedrich Wilhelm Murnau. Alemanya, 1922. Fragment. 3 min

El jefe político. La réponse du destin

André Hugon. França, 1925. Arxiu del So i de la Imatge. Consell de Mallorca. Fragment. 5.12 min

Pedras salgadas

Caldevilla Film - Companhia Produtora. Portugal, 1922. Cinemateca Portuguesa. 02.14 min

Aquestes reproduccions fotogràfiques i audiovisuals, procedeixen de les següents institucions:

AJUNTAMENT DE GIRONA. CENTRE DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE (CRDI)
ARXIU FOTOGRÀFIC DE BARCELONA (AFB)
ARXIU HISTÒRIC DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU (AHSCP)
ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA (ANC)
BIBLIOTECA DE CATALUNYA
BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPAÑA (BNE)
BIBLIOTHÈQUE CHARCOT
CINEMATECA PORTUGUESA-MUSEU DO CINEMA
FILMOTECA CASTILLA Y LEÓN (FCyL)
FILMOTECA ESPAÑOLA
INSPAI. CENTRE DE LA IMATGE: DIPUTACIÓ DE GIRONA
MUSEU DEL CINEMA

BREU BIOGRAFIA DEL COMISSARIAT DE L'EXPOSICIÓ

Carme Pardo Salgado. Professora Titular de la Universitat de Girona. Investigadora post-doctoral en la unitat IRCAM-CNRS de París (1996-1998; 2018). Es va fer càrrec de l'edició i traducció de John Cage, *Escritos al oído* (1999) i és autora de *Música y Pensamiento. Apuntes de un encuentro* (2020); *En el silencio de la cultura* (2016/versió francesa 2018); *La escucha oblicua : una invitación a John Cage* (2001 / Coup de coeur 2008 de l'Académie Charles Cross); *Robert Wilson* (amb Miguel Morey, 2003); *Las TIC: una reflexión filosófica* (2009) i *En el mar de John Cage* (2009). Ha col·laborat en nombroses obres col·lectives, entre elles *Présences de Iannis Xenakis/ Presences of Iannis Xenakis*, (2001); *La parole sur scène. Voix, texte, signifié*, (2008), *Estética: perspectivas contemporáneas*, (2008); *:desbordamiento de VAL DEL OMAR*, (2010); *Elena Asins. Fragmentos de la memoria* (2011). Ha estat comissaria adjunta de l'exposició *Encuentros de Pamplona 1972: Fin de fiesta del arte experimental* (Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, 2009-2010).

Carolina Martínez-López és professora dels graus en Arts Escèniques i Comunicació Audiovisual y Multimèdia de la Universitat de Girona (ERAM), y programadora de la Semana Internacional de Cine de Valladolid (SEMINCI). Doctora en Belles Artes, DEA en Nuevas Prácticas Culturales y Artísticas y llicenciada en Humanitats per la Universidad de Castilla-La Mancha. Les seves línies de recerca giren al voltant de les relacions entre el cinema, la coreografia i l'escena des d'una perspectiva experimental i documental. És editora d'*El Universo Dereniano. Textos fundamentales de la cineasta Maya Deren* (2015 y 2020), i una de les autores de l'*Historia de la Danza Contemporánea en España* (2019-2021). Al mateix temps, és membre dels grups de recerca TAC (Teories de l'Art Contemporani, UdG), GROC (Grup de Recerca dels Orígens del Cinema, UdG) y ARTEA (Investigación y Creación Escénica), i forma part del projecte "Visiones del cuerpo enfermo en el cine y la fotografía: patologías físicas y psíquicas (1890-1920)", dirigit per Àngel Quintana.

Alan Salvadó Romero és doctor en Comunicació Social per la Universitat Pompeu Fabra, on és professor d'Història del Cinema i Models de Posada en Escena. També ha impartit classes a la Facultat de Comunicació Blanquerna (URL) i l'ESCAC (Escola de Cinema i Audiovisual de Catalunya). La seva tesi doctoral (7é premi extraordinari de doctorat del Departament de Comunicació de la UPF, 2018) es centra en l'estudi de la representació cinematogràfica del paisatge. Ha participat en projectes de recerca internacional com a membre del grup CRECI -de la Université Sorbonne Nouvelle Paris 3- i col·labora en el Festival de Cinema de Sitges com a membre de l'Equip de Documentació i en el Diari de Tarragona.

PRESENTACIÓ DE LES ACTES DEL 14è SEMINARI SOBRE ELS ANTECEDENTS I ORÍGENS DEL CINEMA

La inauguració d'aquesta exposició temporal coincideix amb l'edició de les actes del 14è Seminari internacional sobre els antecedents i orígens del cinema, que sota el títol "Visions del cos malalt. Representacions de les patologies físiques i psíquiques a la fotografia i al cinema dels orígens" es va celebrar a Girona els dies 9 i 10 de novembre de 2023.

Aquestes actes recullen les conferències i comunicacions presentades en aquest seminari, que fou coorganitzat pel Museu del Cinema i la Universitat de Girona (Departament d'Història), estava emmarcat en el Projecte de Recerca del Ministerio de Ciencia e Innovación "Visiones del cuerpo enfermo en el cine y la fotografía: patologías físicas y psíquicas (1885-1920)", desenvolupat des de la Universitat de Girona, i el grup de recerca GROC (Grup de Recerca en Orígens del Cinema) de la UdG.

L'objectiu del Seminari fou analitzar aquestes representacions de la malaltia en la fotografia i el cinema dels orígens, entre finals del segle XIX i principis del XX. La intenció fou radiografiar com, tant des d'una perspectiva historiogràfica com estètica, es produeixen una sèrie de transformacions tecnològiques amb l'adveniment de la Modernitat. Aquestes transformacions en el camp artístic, tant a nivell nacional com internacional, tindran

implicacions en el camp de la ciència, creant no sols un nou catàleg de representacions de la malaltia, sinó la forma en com aquesta és percebuda pel públic de l'època.

En aquest seminari hi hagué 29 intervencions que procedien de 14 països diferents: Catalunya (8), Espanya (5), França (4), Gran Bretanya (2), Suïssa (1), Portugal (1), Estats Units (1), Argentina (1), Mèxic (1), Grècia (1), Bèlgica (1), Romania (1), Brasil (1) i Canadà (1). Totes aquestes intervencions estan recollides a les actes que es presenten conjuntament amb la inauguració de l'exposició "A cos obert".

Performance: *Tocando fondo*

A càrrec d'Itsaso Iribarren y Germán de la Riva

Divendres, 13 de desembre de 2024

18.00 h

Museu del Cinema

Entrada lliure

Aforament limitat

Inscripció prèvia: obligatòria

Durada: 20 min.

En aquesta conferència performativa, els autors aborden les maneres de fer que els van conduir a la creació de la peça de vídeo *Homenaje a Leonora Carrington* (Iribarren & De la Riva, 2023), la qual forma part de l'Arxiu Virtual d'Arts Escèniques Artea (<https://arxivooarte.uclm.es/>).

Al mateix temps, mitjançant el dispositiu audiovisual utilitzat en el procés de creació, els autors s'apropen a l'obra de l'artista Leonora Carrington, la pintura de la qual, titulada *Down Below*, va ser la base per a aquesta creació.

Down Below (Carrington, 1941) és un quadre pintat durant l'internament patit per l'artista en un psiquiàtric de la ciutat de Santander, i també el títol d'un llibre que documenta aquestes vivències. Itsaso Iribarren i Germán de la Riva, en la seva presentació, fan servir fragments textuais d'aquesta obra i representacions digitals de la pintura, com a materials d'arxiu que els ajuden a generar una peça de vídeo.

Itsaso Iribarren i Germán de la Riva són artistes i investigadors i doctors en Belles Arts. Treballen en col·laboració des de 2006. El seu interès rau en els processos de creació i en les dinàmiques de vida i treball que aquests generen. Han creat peces i han rebut premis en diferents formats escènics i audiovisuals. Actualment són docents i investigadors a la Facultat de Belles Arts de Conca, UCLM. www.itsasoygerman.com

Visita guiada a l'exposició: *A cos obert. La malaltia a la fotografia i al cinema dels orígens*

A càrrec de Carolina Martínez, Carme Pardo Salgado i Alan Salvadó (comissariat de l'exposició)

Dissabte, 25 de gener de 2025

12.00 h

Museu del Cinema

Entrada lliure

Aforament limitat

Inscripció prèvia: obligatòria

Durada: 45 min.

Els tres comissaris de l'exposició "A cos obert. La malaltia a la fotografia i al cinema dels orígens (1880-1930)" realitzaran una visita guiada per a presentar en primera mà el contingut d'aquesta mostra, que és un recorregut sobre com s'ha representat en imatges la malaltia entre 1880 i 1930. Un recorregut que ens fa viatjar dels aparells de diagnosi mèdica als d'enregistrament cinematogràfic. En aquest trajecte, es tenen en compte tant els registres visuals de la precinematografia, com les plaques de llanterna màgica o la cronofotografia, fins a la fotografia i al cinema dels orígens.

Per exemple, veurem com des de la medicina, la invenció dels raigs X i l'aparició de la fotografia microscòpica permeten mostrar la interioritat del cos d'una manera inèdita. En el context de l'època, també veurem com es representaven en imatges experiències traumàtiques, medicament parlant, com les de la Gran Guerra o l'anomenada "grip espanyola". Les filmacions de l'època – tant de registre mèdic com de ficció- deixen constància d'aquest interès. La representació en imatges de les institucions mèdiques és també un altre gran apartat d'aquesta exposició.

Carolina Martínez-López és professora dels graus en Arts Escèniques i Comunicació Audiovisual y Multimèdia de la Universitat de Girona (ERAM), **Carme Pardo Salgado** és professora Titular de la Universitat de Girona, i **Alan Salvadó Romero** és doctor en Comunicació Social per la Universitat Pompeu Fabra, on és professor d'Història del Cinema i Models de Posada en Escena. Els tres formen part del Grup de Recerca en Orígens del Cinema (GROC) del Departament d'Història de la Universitat de Girona, que ha coproduït aquesta exposició.

Conferència: “Pluralisme mèdic i narratives visuals de la malaltia”

A càrrec del Dr. Alfons Zarzoso

(Professor d'Història de la Medicina, Facultat de Medicina, Universidad Complutense de Madrid)

Aquesta conferència és una reflexió sobre la fotografia mèdica que planteja qüestions sobre aquest objecte com a font per a la recerca històrica, com ara: on són els arxius i les col·leccions, quin problema presenta la seva conservació, quins són els riscos a què es veuen sotmeses les fotografies enteses com a documents, què aporten les anàlisis crítiques sobre la imatge fotogràfica, disposem de metodologies de recerca d'aquest tipus de materials, cap a on van els estudis recents. La conferència també ofereix una reflexió sobre els usos de la fotografia mèdica des del pluralisme mèdic, tot plantejant la construcció de narratives visuals de la malaltia per part dels propis malalts, l'elaboració i diversitat de la fotografia clínica i els usos de la fotografia mèdica des d'una perspectiva política.

Dijous, 27 de febrer de 2025

18.00 h.

Seu del Col·legi de Metges de Girona (carrer Albareda, 3, 5è)

Entrada lliure

Aforament limitat

Inscripció prèvia: obligatòria

Durada: 60 min.

Conferència: *Comiques, bibliques, drames: le corps malade dans les séries de films Pathé.*

A càrrec de Stéphanie Salmon

(Directora dels arxius de la Fondation Jérôme Seydoux-Pathé)

Dimecres, 19 de març de 2025

19.00 h

Museu del Cinema

Entrada lliure

Aforament limitat

Inscripció prèvia: obligatòria

Durada: 45 min.

Conferència en francès amb traducció consecutiva al català.